

Tian Sørhaug
Professor emeritus
Foto: Tron Trondal, Universitetet i Oslo

Medisin eller dop – frisk eller best?

Ord bærer ofte med seg hemmeligheter. Med et budskap følger det nesten bestandig semantiske nisser med på lasset. Mening blir formidlet uten at den er vedkjent. Det er ikke godt å si om den er glemt eller gjemt. Spenninger og motsetninger får være i fred, og dagliglivets konflikter går lettere rundt med mindre motstand.

Det gamle greske ordet farmakon rommer en særegen og dyp dobbeltverdi. Det betyr både gift og medisin. I et enkelt grep oppsummeres en tusenårig medisinsk erfaring. Alt som virker er farlig, sukket en erfaren psykiater sørgmodig til meg en gang. Det meste som virker, har bivirkninger. Begrepet om farmakon både artikulterer og skjuler denne grunnleggende dobbeltheten. Godt og vondt smelter sammen og kan snakkes om som noe entydig godt.

For ikke så lenge siden var listene over bivirkninger forbeholdt den medisinske ekspertise. Felleskatalogen var for de profesjonelle, og for oss andre var den en svartebok. Dette var tider der medisinsk autoritet var mer ubestridt enn nå. «Doktoren vet det nok bedre enn du», som Alf Prøysen oppsummerte situasjonen.

På mange måter må det ha vært lettere å være lege den gangen. Kanskje det var mer ensomt, men ting må ha gått glattere. Medisiner og tilpasset kunnskap om bivirkninger kunne doseres ut samtidig. Legen hadde mer kontroll over, og tidvis

monopol på, hva pasienten skulle vite. En betenkelig situasjon på mange måter, men pasienter ønsker ikke alltid å vite alt.

Min personlige erfaring med å være syk er at jeg bruker like mye krefter på å holde orden på hva jeg *ikke* vil vite som på det jeg vil vite. For ikke å snakke om det jeg *må* vite. Vi lever i en tid der i prinsippet ingenting er hemmelig. Men i møte med livets ytterpunkter er det grenser for hva vi kan og skal ta innover oss. Noe må vi se rett i øynene, men ikke alt. Det må være rom for å kunne styre med dette.

Jeg tror Henrik Ibsen hadde rett da han i *Vildanden* anla et sterkt betinget men til slutt likevel positivt syn på livsløgnen. Han viste gjennom Gregers Werles eksempel hvor lite vellykket, ja hvor rett og slett feil idealer om et liv i sannhet kan bli. Ikke minst kan dette gjelde for «nettsannheter». Kunnskap, inkludert rett fra forskningsfronten, ligger i dag bare et tastetrykk unna for oss alle. Medaljens bakside er at det er informasjon uten helhetlig forklaring forankret i situasjon.

Mening er mer enn informasjon, og konstruksjon av mening bygger på skjønn. Skjønn handler ikke om det å la seg informere, men om aktiv personlig bruk av informasjonen. Dårlig skjønn kan gjøre medisin til dop og Felleskatalogen til svartebok. Det er ikke bestandig like lett å se forskjellen på slik kunnskap.

Idretten leverer kraftfulle eksempler på akkurat dette forholdet. Moderne medisinsk teknologi perforerer og visker ut grenser. Moralske umuligheter har tidligere blitt understøttet av at de har vært medisinsk umulige. Hva er forskjellen på å få behandling og på å ta noe presta-

sjonsfremmende? Når er en substans medisin og når er den dop?

Tradisjonelt har idretten vært opptatt av det naturlige og å fange opp fusk. Idrett er imidlertid et ytterst kulturbetinget fenomen, selv om den i perioder har blitt fremstilt som ytterst naturlig. Å erstatte eller komplementere trening med inntak av substanser har vært regnet som fusk, og det har ofte blitt møtt med moralsk avsky. Dette er en avsky det kan bli vanskelig å holde fast ved.

Utvikling i idretten er, som i resten av samfunnet, basert på teknologi. Det ser vi ingen slutt på. Heldigvis. Men når to grenseløse prosjekter som medisin og idrett møtes, kan resultatet bli mer enn grenseløst. Det kan bli uten grenser. Idrett kan bli utvidet til et medisinsk problemområde, mens helse blir redusert til spørsmål om prestasjoner.

I et slikt verdensbilde handler alt om sport og helse som til syvende og sist ender opp som det samme: En dyrking av personlige vinnere og av hva som må til for å fremstikke dem. For massemedia kan dette bli gode dager. På mange måter er de jo der allerede. For oss andre kan det kanskje bli mer strevsomt. Skal vi overleve på en noenlunde god måte må vi holde på og utvikle farmakons dobbeltinnsikt. Samme ting kan være både gift og medisin.

Tian Sørhaug